

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm
Dnr: Ju2021/01883

Yttrande över betänkandet *Gode män och förvaltare – en översyn (SOU 2021:36)*

Inledande kommentar

Malmö tingsrätt instämmer i förslagen som berör domstolens verksamhetsområde. Tingsrätten ansluter sig till förslaget om att vissa ärenden om godmanskap ska prövas av överförmyndarnämnden¹ som första instans, inrättandet av ett nationellt ställföreträdarregister, att ställföreträdaruppdraget ska beskrivas med modernare begrepp samt att det ska finnas stöd i lag för anställda ställföreträdare. Tingsrätten vill dock betona vikten av en rättssäker prövning i landets överförmyndarnämnder. De omnämnda kompetensutvecklingsinsatserna bör därför genomföras innan överförmyndarnämnderna får ansvaret för att pröva vissa frågor om godmanskap som första instans.

Tingsrätten motsätter sig inrättandet av en ny statlig myndighet med ansvar för frågor om godmanskap och förvaltarskap.

Med dessa inledande synpunkter instämmer tingsrätten i huvudsak med de förslag som presenteras i utredningen, med reservation för de synpunkter som anges i det följande.

Överförmyndarnämnden ska som första instans pröva vissa frågor om godmanskap

Tingsrätten är positivt inställd till att överförmyndarnämnderna tar över ansvaret för att pröva vissa frågor om godmanskap. Det kommer sannolikt leda till en effektivare och snabbare handläggning samt en viss minskad arbetsbörda för tingsrätterna. Arbetsbördan för överförmyndarnämnderna kommer sannolikt inte heller öka påtagligt eftersom de redan

¹ I den fortsatta framställningen används huvudsakligen benämningen överförmyndarnämnd eftersom utredningen föreslår att den ska användas som obligatorisk organisationsform.

idag skriver yttranden till tingsrätten i de aktuella ärendena, vars innehåll till stor del motsvarar ett beslut. Tingsrätten anmärker vidare att de beslut som föreslås flyttas över till överförmyndarnämnden idag huvudsakligen handläggs av domstolshandläggare och tingsnotarier. Det kan därför starkt ifrågasättas om den föreslagna ändringen skulle innebära en kostnadsbesparing av den storlek utredningen angett. Kostnadsökningen för kommunerna borde av de skäl som framgår ovan inte heller vara alltför stora.

Överförmyndarnämnderna måste vid den tidpunkt då de tar över ansvaret för att pröva anordnande och upphörande av godmanskap i den utsträckning som föreslås i utredningen, ha den kompetens som krävs inom området. De kompetenshöjande åtgärder utredningen föreslår, bl.a. inrättandet av en överförmyndarnämnd som obligatorisk organisationsform samt att det ska finnas ett särskilt krav på utbildning och lämplighet i nämnderna, talar för att överförmyndarnämnderna ännu inte besitter den kompetens som behövs. Tingsrätten anser att de kompetenshöjande åtgärderna och tidpunkten för när överförmyndarnämnderna ska ta över handläggningen av godmanskapsärendena bör harmoniera. Så synes inte vara fallet med utredningens förslag.

Den föreslagna utformningen av 11 kap. 4 a § föräldrabalken ger överförmyndarnämnden behörighet att avgöra även de fall där den enskilde inte förstår vad saken gäller samt de fall där det inte kommer in svar från de som beretts tillfälle att yttra sig i ärendet. Sådana ärenden behandlas som tvistiga av Malmö tingsrätt. Det finns särskilt skäl att överväga om de fall där den enskilde inte förstår vad saken gäller bör kunna avgöras av överförmyndarnämnden. Vidare anges i specialmotiveringen till bestämmelsen att det är naturligt för överförmyndarnämnden att skriva av ett ärende om den enskilde själv motsätter sig ett godmanskap innan beslut har fattats, i stället för att lämna över det till rätten för prövning. Tingsrätten ifrågasätter riktigheten i detta påstående.

Beträffande utformningen av 11 kap. 4, 19 b och 23 §§ föräldrabalken anmärker tingsrätten att en förhållandevis stor grupp personer kan vara behöriga att yttra sig. Det kan ifrågasättas om samtliga de personer som är behöriga att yttra sig i ärendet har sådan sakägarställning att de ska kunna tvinga fram en domstolsprövning av ärendet genom att motsätta sig en ansökan. Det kan finnas anledning att ytterligare belysa om det vid denna bedömning ska göras någon skillnad mellan olika grupper,

liknande den som görs i 11 kap. 16 § andra stycket första meningen respektive andra meningen.

Slutligen noterar tingsrätten att ett beslut som fattas av hovrätten i ärenden som inletts hos överförmyndaren inte kan överklagas enligt 20 kap. 12 § tredje stycket föräldrabalken, vilket även skulle omfatta beslut som fattas av överförmyndarnämnden i fråga om godmanskap enligt utredningens förslag. Detta berörs inte närmare i betänkandet.

Exemplifieringen i 11 kap. 4 § om när behov kan tillgodoses på ett mindre ingripande sätt

Även om syftet att göra bestämmelsen tydligare är vällovligt ifrågasätter tingsrätten behovet av att tynga bestämmelsen med en uppräkningslista på sätt som föreslås.

11 kap. 4 b §

Tingsrätten är av uppfattningen att det saknas skäl att reglera frågan i en särskild bestämmelse och att den nuvarande lydelsen av 11 kap. 4 § andra stycket föräldrabalken borde kunna behållas.

11 kap. 18 § föräldrabalken

Även om syftet att göra bestämmelsen mer lättillgänglig genom att ange att det rör sig om ett interimistiskt beslut är vällovligt ifrågasätter tingsrätten det lämpliga i att införa en legaldefinition av begreppet i lagtext på detta sätt. Det riskerar att leda till viss förvirring eftersom begreppet förekommer med annan innebörd i andra bestämmelser i föräldrabalken.

11 kap. 19 § föräldrabalken

Tingsrätten instämmer i att det finns behov att reglera situationen att den enskilde inte samtycker och att ett godmanskap då ska upphöra. Utformningen av den föreslagna bestämmelsen är dock sådan att de situationer då personen inte kunde samtycka till ett godmanskap vid anordnandet men senare får förmåga att samtycka men inte gör det, inte omfattas.

Vad gäller tillägget i bestämmelsens andra stycke om att en ny god man eller förvaltare ska utses så snart som möjligt när en ställföreträdare

begär sig entledigad, riskerar förslaget att bli tandlöst. Tingsrätten ifrågasätter om syftet med bestämmelsen uppnås på detta sätt eller om det i stället bör övervägas om en angiven tidsgräns kan vara en lämpligare lösning.

En obligatorisk introduktionsutbildning för ställföreträdare

I denna del vill tingsrätten framhålla vikten av att det genomförs en heltäckande lämplighetsprövning av den tilltänkte ställföreträdaren och att ett krav på introduktionsutbildning är att se som ett led i den prövningen. Tingsrätten anser dock att det bör införas någon form av ventil som täcker de fall då det tydligt framgår att ställföreträdaren inte behöver särskild utbildning för att kunna utföra sitt uppdrag.

En professionalisering av ställföreträdare

Tingsrättens erfarenheter av anställda ställföreträdare från Malmö stads särskilda förvaltarenhet är uteslutande positiva. Införandet av enheten har inneburit en starkt förbättrad möjlighet att hitta ställföreträdare i brådskande, komplicerade ärenden där huvudmannens behov ställer höga krav på ställföreträdaren. I den typen av ärenden kan det vara svårt att hitta en lämplig ställföreträdare som på ideell basis vill åta sig uppdraget. Tingsrätten instämmer därför i förslaget att förtydliga möjligheten att anlita professionella aktörer som ställföreträdare.

Utredningens förslag innebär dock att särskilda krav ställs upp för att det ska vara möjligt att anlita en professionell ställföreträdare. Tingsrättens uppfattning är att det riskerar att försvåra och fördröja processen att anlita en ställföreträdare i svåra uppdrag samtidigt som det finns risk för gränsdragningsproblem. Risken för att det huvudsakligen ideella inslaget i gode mäns och förvaltares verksamhet minskar framstår enligt tingsrätten som liten. De erfarenheter tingsrätten har av användningen av professionella aktörer talar inte för en sådan utveckling.

Tingsrätten vill slutligen i denna del peka på att en professionalisering av ställföreträdaruppdraget kan skapa osäkerhet om vilka sekretessregler som gäller för de ställföreträdare som är anställda av kommunen. Dessa kommer inte att vara anställda av överförmyndarnämnden och därför inte heller uttryckligen omfattas av sekretessbestämmelsen i 32 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen. Det finns ett behov av större tydlighet och klarhet i denna fråga.

Ersättning till ställföreträdare, m.m.

Tingsrätten konstaterar att vissa ställföreträdare slits mellan att tillgodose huvudmannens intressen och att bevaka sina egna anspråk på arvode och ersättning. Besluten att ålägga den enskilde ett betalningsansvar leder till en inte obetydlig mängd överklaganden av överförmyndarnämndens beslut.

En ny myndighet ska inrättas

Tingsrätten avstyrker utredningens förslag på det underlag som presenterats. För att alls överväga en ny myndighet med de begränsade uppgifter som utredningen föreslår kräver en bättre analys, särskilt i frågan om varför uppdraget inte skulle kunna utföras av en befintlig myndighet, t. ex. Socialstyrelsen. Som angetts ovan är det även tveksamt om förslaget att låta överförmyndarnämnderna handlägga vissa ärenden om godmanskap skulle leda till en sådan kostnadsminskning som utredningen angett. Tingsrätten ifrågasätter därför att den nya myndighetens budget kan finansieras genom minskade anslag till domstolarna.

En skyldighet för överförmyndarnämnden att anmäla misstänkt brott till åtal

Tingsrätten instämmer i förslaget men ifrågasätter om det inte är en skyldighet att polisanmäla som egentligen avses.

Ett särskilt utbildningskrav för överförmyndarnämndens ledamöter, m.m.

I betänkandet föreslås ett särskilt krav på lämplighet och utbildning för överförmyndarnämndens ledamöter. Tingsrätten vill i denna del bara anmärka att, såvitt tingsrätten känner till saknas sådana krav för andra politiska nämnder.

Avslutningsvis ställer sig tingsrätten något frågande till att just länsstyrelsen i vissa situationer ska tillsätta vikarier i överförmyndarnämnden.

I handläggningen har deltagit lagmannen Johan Kvart och ställföreträdande chefsrådmannen Fredrik Forssman med tingsfiskalen Oskar Ottosson som föredragande.

Som ovan

Johan Kvart

Fredrik Forssman